

BIBLIOTEKA

8H-31
K 83

UILLKI KOLINZ

GURI I HËNËS

(ROMAN)

84-31

K 83

UILLKI KOLINZ

GURI I HËNËS

ROMAN

E përktheu: JORGJI DOKSANI

Shtëpia Botuese Private «JANI VRUHO»
Berat, 1993

Seria e romanit dedektiv

Variant i shkurtuar

Redaktor:

XHEVAHIR LLESHI

Kopertina:

GAZMEND MUKA

Korrektor:

GENT ARIANITI

21879
1980

DY FJALË

Uiljam Uillki Kolinz (1824-1889) është shkrimtar anglez, njëri nga pionierët e letërsisë dedektive, që, së bashku me Konan Dojllin (1859-1930), hodhën bazat e kësaj letërsie jo vetëm në Angli por edhe në botë. Miqësia dhe bashkëpunimi krijues i Kolinzit me Ç. Dikensin përcaktuan profilin krijues të shkrimtarit të dëgjuar, autor romanesh të përkthyer në shumë gjuhë të botës, si «Gruaja me të bardha» (1860), «Guri i Hënës» (1868) dhe i një vargu veprash në bashkautorësi me Dikensin, etj.

Romani dedektiv «Guri i Hënës» tanimë e ka siguruar vendin e nderit përbri tregimeve famëmëdha për dedektivin Sherlock Hollms të K. Dojllit, në bibliotekën e romanit dedektiv, aq shumë të dashur dhe të lexuar në botë. Romani është pjellë e një imagjinatë krijuese të begatë e realiste, mbushur me ngjarje interesante dhe karaktere njerëzore të skalitur me art.

U parapëlqye ky variant i shkurtuar për arsye se në të, falë ngjeshjes së kujdesshme të ngjarjeve, është siguruar një dinamizëm më i madh subjekti dhe lakonizëm shprehjeje, pa cënuar tërësinë ideokompozicionale të veprës.

PËRKTHYESI

PROLOG

Tregimi i pazakontë për diamantin e verdhë, me ngjyrë të jashtëzakonshme, shkëlqim të jashtëzakonshëm dhe madhësi të jashtëzakonshme, zë fill në dorëshkrimet e vjetra indiane.

Më i vjetri prej tyre na bën të ditur që ky diamant ka zburuar ballin e perëndisë indiane të Hënës. Edhe nga shkaku i ngjyrës së veçantë, po edhe nga legjenda për të, ky diamant iu nënshtroka ndikimit të hyjnisë që përfaqëson, ashtu shkëlqimi iu zmadhoka apo zvogëloka në vartësi të plotësisë apo paplotësisë së hënës, ai edhe sot e kësaj dite njihet me emrin **GURI I HËNËS**.

PJESA E PARË

HUMBJA E DIAMANTIT

Viti 1848

Ngjarje të treguara nga Gabriel Beterexhi, kryeshërbëtori
i zonjës Xhuli Verinder.

1.

— Duhet të tregojmë gjithë sa dimë, — tha zoti Frenklin.
— Dhe duhet ta fillojmë qysh nga çasti kur diamanti ra në dorë të zotit Xhon Hernkastl, xhaxhait tim, kur shërbente në Indi pesëdhjetë vjet të shkuara. Të dhëna për këtë ka: ruhet një kronikë e vjetër ku vetë ai ka shtjelluar me hollësi ngjarjet. Mandej duhet kallzuar si u gjend ky diamant në shtëpinë e tetos sime në Jorkshir dy vjet të shkuar dhe si u zhduk pastaj pas dymbëdhjetë orësh. Kërkush s'e di më mirë se ju, Beterexh, se ç'ndodhi atëherë në atë shtëpi. Ju dhe duhet t'i viheni punës për të hedhur dritë mbi këtë ngjarje.

I bëra pyetjen vetes, si t'i vihesha punës: duke qëmtuar në kujtesë gjithë ç'qe ruajtur apo të ndiqja këshillën e time bije, Penelopës, për t'iu drejtuar ditarit të saj e për të ndjekur kështu rrjedhën e ngjarjeve.

Penelopa thotë se duhet ta filloje nga dita kur mbërriti lajmi se do të vinte zoti Frenklin Blek. Pra në mëngjesin e së mërkurës, datë 24 maj 1848, më thirri zonja Verinder.

— Gabriel, — më tha, — ja një lajm që do të të habis: Frenklin Bleku qënka kthyer nga jashtë shtetit, paska qëndruar në Londër tek i ati dhe nesër do të vijë tek ne për kremtimin e datëlindjes së Reçëllit.

Sikur të mbaja ndër duar kapelen, vetëm respekti për zonjën do të mund të më pengonte ta hidhja e ta prisja fluturimthi. S'e kisha parë zotin Frenklin qysh kur kishte qënë djalth e kishte rrojtur tek ne.

Ishte në të gjitha drejtimet (nga ç'më kujtohet) një fëmijë e dashur edhe kur lëshonte fluturake apo thyente ndonjë xham. Zonjusha Reçëll, që ishte e pranishme në këtë bisedë, tha se e mbante mend si tiran të kukullave, si kalorës azgan që mbreh-te vajzat dhe i detyronte të vraponin, duke i drejtuar ai me frerët.

— Sa e kujtoj, — tha më në fund zonjusha Reçëll, — ziej përbrenda nga zemërimi dhe ndiej kapitje nga lodhja.

Vetvetiu të lind pyetja: përse zoti Frenklin tërë këta vite i kaloi jashtë shtetit? Kjo sepse i ati ka pasur fatkeqësinë të jetë trashëgimtari më i afërt i një titulli hercogu, por që juridikisht nuk mundi ta vërtetonte.

Dhe ja, ditën e enjte, më 25 maj, ne duhej të shihnim për herë të parë se ç'burrë na ishte bërë ai djalth çamarrok. Ishte nga derë e mirë, guximtar e fisnik, sapo i kishte mbushur njëzetë e pesë vjeç. Qëlloi një ditë e bukur buzëvere; zonja me të bijën, që nuk e prisnin zotin Frenklin para drekës, shkuan të hanin mëngjes të ca miq fqinjë. Unë mora karrigen prej kash-te për t'u shullëhur, kur ndala këmbët që të hetoja nga vinin ato të rrahura daulleje. Vura re se disa njerëz kishin qëndruar në tarracë para dhomave të zonjës.

Kur i dola tarracës nga ana tjetër, më zunë sytë tre india-në lëkurëzinj, me këmisha dhe shallvare të bardha liri, që shi-hnin shtëpinë.

Kur iu afrova, pash se ishin ata që u binin daulleve të vo-gla të varura në qafë. Para tyre qëndronte një djalkë i vogël anglez, i dobët e flokëverdhtë, me një thes në dorë. I mora për fallxhorë endacakë, ndërkohë që ai djalka mbante në thes ve-glat e zanatit të tyre. Njëri nga të tre, që fliste anglisht dhe mbahej tërë sqimë, ma vërtetoi hamendjen: më kërkoi leje të shtinte fall në prani të zonjës së shtëpisë.

U thashë se s'kishte njeri dhe i urdhërova të largohen. Ky m'u përkul tërë finesë dhe ata u larguan. S'kaloi shumë, më vjen vrap ime bijë, Penelopa, e më thotë se ata tre indianët duhen çuar në polici sepse ishin në dijeni të ardhjes këtu nga Londra të zotit Frenklin Blek dhe kishin ndërmend ta sulmo-nin. Bashkë me një shoqen e saj fare rastësisht kishte parë se-si indianët, pasi qenë siguruar që s'i shihte njeri, qenë kthyer me fytyrë nga shtëpia jonë dhe e kishin parë për një kohë të gjatë. Pastaj diç kishin dërdëllitur e s'di përse qenë grindur në atë gjuhën e tyre, duke dyshuar për diçka. I qenë drejtuar për ndihmë atij djalkës anglez; kokësi i tyre e kishte urdhëruar:

— Nxirri duart përpara!

Djalka kishte tundur kryet në shenjë mosdashjeje. India-ni e kishte pyetur (pa qenë fare i zemëruar), mos dëshironte ta kthenin në Londër, ta linin aty ku e kishin marrë, mes katër rrugësh, të urtuar, trokecopë, të pastrehë? Kundërshtimi qe thyer. Djalka pa qejf kishte zgjatur duart përpara. Indiani ki-shte nxjerrë një shishëzë nga gjiri dhe i kishte derdhur një lëng të zi, si mellan, në pëllëmbë të dorës. Pastaj i kishte vënë dorën në kokë, kishte bërë ca lëvizje e shenja në ajër dhe ki-shte thënë:

— Shiko!

Djalka kishte ngrirë si statujë, duke ia ngulur shikimin mellanit në pëllëmbë të dorës...

Indianët përsëri panë në i shihte njeri apo jo dhe kokësi i tyre e kishte pyetur sakaq djalin:

— A e sheh atë anglezin që ka ardhur nga dhë i huaj?

Djali i qe përgjigjur:

— E shoh.

Indiani i kishte thënë:

— Njëpër këtë rrugë apo njëpër ndonjë tjetër ka për të ardhur ai sot?

Djali i qe përgjigjur:

— Njëpër këtë dhe jo nga ndonjë rrugë tjetër ka për të ardhur sot anglezi.

Pasi kishte heshtur një çast, indiani i kishte bërë një pyetje tjetër:

— A e ka ai anglezi atë me vete?

Pas një heshtjeje të shkurtër djali i qe përgjigjur:

— E ka.

Atëherë indiani i kishte bërë pyetjen e katërt dhe të fundit:

— A do të vijë këtu ai anglezi, siç ka premtuar, në mbrëmje?

Djali i qe përgjigjur:

— Këtë nuk e them dot.

Indiani e kishte pyetur përse. Djali i qe përgjigjur:

— Jam i lodhur. Kam një mjegull para syve, ajo më pengon të shohë. Sot asgjë s'mund të shohë tjetër gjë.

Me kaq pyetjet kishin marrë fund. Indiani diç i kishte thënë në gjuhën e tij bashkudhëtarëve, duke u bërë me shenjë nga djali dhe nga qyteti, ku (siç mësuam më pas) kishin ndaluar. Pas kësaj kishin bërë përsëri ca shenja e lëvizje mbi kokën e djalit, i kishin fryrë në ball; ky ishte rrënqethur dhe qe përmendur. S'e kishin bërë të gjatë, qenë nisur për në qytet dhe vajzave u patën humbur nga sytë.

Thonë se prej çdo ngjarjeje mund të nxjerrësh një përfundim po të mundohesh pak. E ç'përfundim mund të bëhej pas gjithë kësaj? Sidoqoftë më kryesore ishte ajo pyetja e tretë e indianit: «A e ka ai anglezi atë me vete?» Pas pak e mësova se me atë indiani nënkuptonte Gurin e Hënës.

3.

Them se ju, lexues, doemos duhet të viheni në dijeni edhe të historisë së «Rërës së Tallazitur» dhe të historisë së Rozanës,

përderisa ato lidhen drejtpërsëdrejti me atë historinë e diamantit.

Rozana është shërbëtorja e vetme që kemi marrë në shtëpi këto kohët e fundit. Nja katër muaj më parë zonja, kur kishte qënë në Londër, në një shkollë edukimi, me rekomandimin e drejtoreshës kishte pranuar të merrte për shërbëtorë në shtëpinë e saj Rozana Spirmanin. Neve ajo na e pat kallzuar historinë e dhimbshme të kësaj vajze: kishte qënë vjedhacake nga e keqja, e kishte kapur policia, e kishin futur në burg, pastaj në shkollën e edukimit. Mendimi i drejtoreshës për Rozanën kishte qënë nga më të mirët (pavarësisht nga ç'i kish pas ndodhur), e kishte lavdëruar për sjelljen e mirë dhe pat përfunduar që lypsej vetëm t'i jepej rasti që ta tregonte veten të denjë për të bërë jetë bashkë me tërë njerëzit e mirë.

Zonja, si shpirt njeriu që është, i pat thënë:

— Do ia jap unë atë rast që ta tregojë veten.

Pas një jave Rozana erdhi tek ne shërbëtoreshë e dytë. As edhe një s'ia dinte të kaluarën, përveç meje dhe Reçëllit.

Fati i buzëqeshi kësaj vajze. Dhe duhet thënë, se edhe ajo e tregoi veten të denjë për t'u respektuar. Edhe pse ishte shëndetligë aq sa herë-herë i binte edhe të fikët, punët i bënte pa fjalë, tregohej e zellshme dhe e kujdesshme, por s'di përse nuk u miqësua me askënd përveç se me time bijë Penelopën.

Nuk e di se përse vajza s'u pëlqente shërbëtoreshëve. Nuk ishte e bukur që t'ia kishin zili, ishte më e shëmtuara në atë shtëpi, për më tepër që njërin sup e kishte më të lartë se tjetrin. Ndoshta shërbëtoreshëve s'u pëlqenin heshtja e saj e vazhdueshme dhe prirja për të qënë e vetmuar. Kur të gjithë kuvendonin, ajo lexonte ose bënte ndonjë punë tjetër. Shëtiste kurdherë vetëm. Kurrë nuk grindej me njeri, kurrë s'i mbante kujt mëri, vetëm se qëndronte larg shoqeve pa ndonjë arsye. Shtojmë këtu që, edhe pse nuk qe e bukur, diç kishte ajo vajzë që e bënte të ngjante më tepër me një zonjë sesa me një shërbëtoreshë. Dukej kjo sidomos në zërin që nxirrte, por edhe në fytyrë. Me të shkelur këmbë e saj tek ne, gratë që të gjitha thanë se Rozana Spirmani e heq lart,

S'mund të mos vë në dukje edhe një ekstravagancë të saj, që do më japë dorë për t'u hedhur menjëherë tek ajo historia e «Rërës së Tallazitur».